

akkor ők is szolidarisak lesznek velük, ők is elfogadják az újat. Számukra is nagy fontosságú a tekintély. Különösen a kollektív tekintély van nagy hatással az ilyen típusú ifjakra.

Ehhez a típushoz tartozóknál jelentős tényezőként szerepel a *félelem* attól, hogy elkülönülnek, elszakadnak a csoporttól, ha olyan véleményt fogadnak el, amelyet a többiek még nem tettek magukévá, vagy visszautasítanak olyan javaslatokat, amikről a többség még nem nyilatkozott.

Az ilyen típusú fiataloknál különösen fontos a tartós, önálló, határozott meggyőzés kialakítása.

A felsoroltakon kívül még sok más nehézséggel – pl. nemtörődomséggel, megszokással, megalkuvással, kényelemszeretettel stb. – is meg kell küzdenünk meggyőző, tudatformáló nevelőtevékenységünk során.

A személyiségtípusokról és a tudatformálást, meggyőzést befolyásoló többi tényezőről elmondottak jól érzékeltetik a pedagógiai ráhatás sokoldalú problémáit.

A konkrét nevelői tapasztalataink azonban azt mutatják, hogy ha tudatformáló, meggyőző tevékenységünket megértően, az emberi típusok pontos ismeretében, széles körű felkészültséggel, a tudatformálás, a pedagógiai ráhatás folyamatának tudományos ismeretével, az emberi vágyak és törekvések figyelembevételével végezzük, akkor sikeresen és eredményesen tudunk megküzdeni a tudatformálás, a meggyőzés bonyolult problémáival.

I R O D A L O M

Kelemen László: A pedagógiai pszichológia alapkérdései. Tankönyvkiadó Bp. 1967.

G. Bousquié: A meggyőzés technikája. Módszer, 1964. 3. sz.

P. Legrand: A felnőttek nevelése. OPK dokumentáció.

Nowogrodzki: Fejlődéslélektan. Tankönyvkiadó, Bp. 1961.

Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai. Akadémiai Kiadó. Bp. 1964.

Zukovits Imre: A pedagógiai hatás elvei, törvényszerűségei. Módszertani Közlemények. 1973. 13. évf. 1. sz.

Zukovits Imre: A tudatformálás folyamatának neveléslélektani összefüggései. Módszertani Közlemények. 1973. 13. évf. 3. sz.

DR. CSOMA VILMOS
Budapest, OPI

Olvasástanulás a 4. osztályban

Az utóbbi években az iskolai tanítás-tanulás folyamata jól érzékelhető változáson megy át. Előtérbe kerül a *tanulás*, amely tartalmazza a tények gyűjtésének, elemzésének, általánosításának, alkalmazásának egyszerű és egyre bonyolultabbá váló gyakorlatait. A tanulási munka változatos módjait és formáit a *pedagógus* szervezi. Ő dolgozza ki a gyakorlatokat és a gyors, mindenkire kiterjedő ellenőrzési változatokat, amelyek az elsajátítás folyamatában tájékoztatást adnak a tanuló, a szülő és a nevelő számára egyaránt.

A gyerekek *önálló* tanulási munkája tervezésének, teljesítményük reális értékelésének *egyik, korszerű, a mi viszonyaink között is kivitelezhető segédeszközei a feladatlapok*. Tervezésük, beépítésük a tanítási órákba egyre szélesebb körben való-

sul meg. Betűdható ez annak, hogy egyes tantárgyak (olvasás, írás, nyelvtan–helyesírás, számtan–mérten) keretében folyó önálló munkához ma már központilag kidolgozott, és a tanulók számára megfelelő példányban előállított feladatlapok állnak rendelkezésre.

Az olvasástanulást az 1., 2. és 3. osztályokban segítik a gyakorlataikban egymásra épülő *feladatlap-sorok*. A 4. osztályokba valószínűleg 1974. szeptemberében kerülnek el a feladatlapok, amelyek kísérleti kipróbálása már harmadik tanítási évben ismétlődik. Tervezésük, többszöri átdolgozásuk és javításuk során figyelembe vettük:

a) az előző tanítási években elsajátított gondolkodási (szövegelemző, lényegkiemelő és -rögzítő stb.) és kifejezési műveleteket;

b) az előző tanítási években megismert (olvasott, hallott) ismereteket és tapasztalatokat a valóságra (a természetre és a társadalomra) vonatkozóan;

c) azokat a verses és prózai műveket, amelyekkel az olvasókönyv kötelező szemelvényei kiegészíthetők;

d) azokat a *munkaformákat* (szövegfeldolgozás, gyakorlás, összefoglalás, manipulációs tevékenység, csoportmunka, felmérés), amelyek helyet kapnak az olvasásórákon;

e) azt a tényt, hogy a tanulók már három tanítási év során dolgoztak feladatlapokkal és így elsajátították a szövegfeldolgozás néhány műveletét, az olvasástechnikát fejlesztő eljárásokat, és fokozatosan képessé váltak a *buzamosabb ideig tartó önálló munkára*.

A következőkben néhány munkaformához alkalmazkodó feladatlapot mutatunk be abból a célból, hogy segítsük a pedagógusok tervező munkáját a nyomdai úton kivitelezett 4. osztályos feladatlap-sor megjelenéséig.

1. *Önálló munka a szövegfeldolgozáskor*. – Az előző tanítási éveknek a közös szövegfeldolgozás volt az egyik leggyakoribb munkaformája. A 4. osztályban ez a tevékenységi forma háttérbe szorul ugyan, de megmarad a teljes tanítási éven át. Magyarozatát abban kereshetjük, hogy a szövegek változatos formája (szépirodalmi, ismeretterjesztő, publicisztikai stb.) gyakran tartalmaz olyan *szerkezeti, nyelvi és tartalmi* ismereteket, amelyeket az eddig elsajátítottak rendszerébe kell beépítenünk, illetve beépülésüket elősegítenünk. A közös szövegfeldolgozások során is mindig szakítunk időt az önálló munkára. A gyakorlatok közé beiktatunk néhány sort a feldolgozottal hasonló tartalmú szemelvényből. (1. sz. feladatlap.)

2. *Önálló szövegfeldolgozás*. Ebben az osztályban már gyakran kezdjük úgy az olvasásórát, hogy a tanulók maguk foglalkoznak a szemelvényvel a feladatlap útmutatása szerint. A gyakorlatok elvégzését a szöveg olvasására alapozott értékelés követi. A helyes szöveg tanuláshoz egyik kitűnő formája az ilyen feldolgozási mód. (2. sz. feladatlap.)

3. *Önálló munka a gyakorláskor*. – Előtérbe kerülnek azok a gyakorlatok, amelyek a szem szövegterjedelmet átfogó képességét fejlesztik; amelyek mélyítik egyes szavak betűsorának emlékezetbeli rögzülését; amelyek erősítik a szövegek tartalmi megértésére és kifejezésére alapozott képzelőerőt. A tankönyvön kívüli szövegek lényeges szerepet kapnak ezeken az órákon is. (3. sz. feladatlap.)

4. *Önálló munka az összefoglaláskor*. – Az összefoglaló munka két változatát mutatjuk be:

a) minden tanuló azonos feladatokat old meg önállóan. Példaként a *Kincs-kereső kisködmön* elolvasását követő feladatlapos munka egy változatát mutatjuk be (4. sz. feladatlap);

b) a tanulók *csoportokba* tömörülnek szabad választás vagy tanítói kijelölés

alaján. A feladatokat közösen oldják meg, és a csoport beszámolókból alakul ki a tulajdonképpeni összefoglalás. (5. sz. feladatlap.)

5. *Önálló szövegalkotás.* – A jó olvasó megpróbálkozik a szövegalkotással is. A négy tanítási év alatt a tanulók sok mesét, történetet, költeményt olvasnak. Figyelmes tanulás esetén világosan áll előttük ezeknek a kis műveknek a szerkezete. Képzelő- és kifejezőerejüket szívesen teszik próbára hasonló szemelvények alkotása érdekében. (6. sz. feladatlap.)

6. *Manipulációs gyakorlat.* – A legbonyolultabb értelmi műveletek elsajátításához végzik a tanulók a manipulációs tevékenységeket (nyírás, rakosgatás, ragasztás). A bemutatott feladatlap szétnyírása után a képecskéket, a vázlatpontokat és a szövegrészeket kell egyeztetni, majd a szövegrészeket megfelelő sorrendbe rakni. (7. sz. feladatlap.)

7. *Felmérési gyakorlatok.* – Igaz, hogy a feladatlapok gyakorlatainak megoldása folyamatos tájékoztatást nyújt minden érdekeltnek. Mégis szükség van a tanítási év egyes szakaszaiban (év elején, félévkor, év végén), egy-egy nagyobb anyagegység elvégzése után olyan felmérésre, amely megbízható információt szolgáltat az olvasástechnika, a szöveg megértés és feldolgozás szintjéről. A felmérési munka egyik módját mutatjuk be a 8. és 9. sz. feladatlapokon.

A teljesítmény értékét pontszámokkal is kifejezhetjük, amelyek alkalmasak az egyes tanulók által elfoglalt rangsorbeli hely megállapítására, de beválthatók osztályzatokra is.

A két feladatlap gyakorlatait és pontértéküket a következőképpen magyarázhatjuk:

1. feladat:	A némán olvasott szöveg megértésének és az olvasási sebesség mérésének gyakorlata. Egy-egy helyes mondatkiegészítésért 1—1 pontot adunk, aki 200 szótagot olvas egy perc alatt az 4 pontot kap:	6+4 = 10 pont
2. feladat:	A fedőlap tervezése: a szöveg megértés bizonyítása ábrázolással. A virágok és pillangók rajzáért 5 pont, a helyes címért 5 pont, a helyes mondat aláhúzásáért 5 pont.	5+5+5 = 15 pont
3. feladat:	Szómagyarázat mondatalkotással. Egy-egy tartalmilag helyes mondatért 10—10 pont.	10+10 = 20 pont
4. feladat:	Lényeg megállapítása, helyes kifejezése írásban.	25 pont
5. feladat:	Lényeg megállapítás címadással, részek tömör megfogalmazása vázlatpontokban 6—6 pont.	5 · 6 = 30 pont
Összesen:		100 pont

Osztályzat	1	2	3	4	5
Pontszám	0—30	31—50	51—80	81—90	91—100
Elért pontszám					
Osztályzat					

A bemutatott feladatlapok, az értékelési skálák csupán példák. A nevelők joga, hogy osztályuknak megfelelő gyakorlatokat kidolgozzanak, értéküket megállapítsák. Bennünket a segíteni akarás vezérelt akkor, amikor egy megoldási lehetőséget felvázoltunk az olvasástanuláshoz.

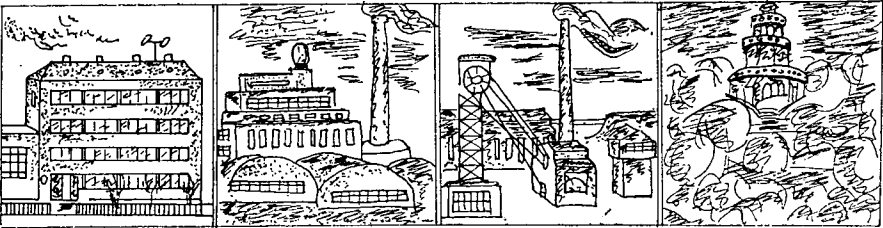
Önálló munka a szövegfeldolgozáskor
Ahol a fekete szén terem (221. lap.)

.....
név

1 A közösen olvasott szöveget bontsd részekre a vázlat alapján!

1. Pécs szép tájáról, gyáraitól, bányáiról, iskoláiról híres város.
2. A Misina-tetőről élénk tárul az egész város.
3. Komló a kőszén városa, kis faluból nőtt ki.
4. A komlóiak szeretik városukat, mert ők teremtették.

2 Négy mondatot ábrázoltunk rajzzal. Keresd meg ezeket a mondatokat és húzd alá!

3 Az olvasmányból kiemelt mondatokat írd le saját szavaiddal!

Itt is, ott is kémények merednek a magasba.
Sok kémény magasodik.

.....
A hegy belseje rejti a fekete gyémántot.

.....
Aknatornyok törtek a magasba.

.....
Itt minden a kezük és szívük munkájának gyümölcse.

4 A komlóiak maguk építették fel városukat. Róluk is írhatta Illyés Gyula *Az építőkből* c. versét. Olvasd el az 1. versszakot! Tanuld meg kívülről 5 perc alatt!

Állványok, frissen fölrakott falak,
egy városra való
cement, homok, meg téglá, meg salak
s még frissen csillogó
villanyhuzalok, rézdrótfonalak
s városnyi friss tető
s körül a még tág mezőn újra: kő,
kábel, cső, pózna s fönt-lent szerteszét
a nyüzsgő hangyanép.

Önálló szövegfeldolgozás
Aratósztrájk (129. lap.)

.....
név

- 1 Olvasd el az olvasmányt és írd le egy mondatban, hogy miért nem sikerült a sztrájk!

.....

- 2 Pótold a szavakat a mondatokban!

A. sztrájk okai:

Rossz az aratók élelmezése.

Az eső a búzát.

Az aratás

A sztrájk eseményei:

Az aratók a kaszát.

Az intéző a csendőröket.

Az emberek a csendőröktől.

Hat sztrájkolót

- 3 Válaszolj a szavak aláhúzásával a kérdésekre!

Melyik napon kezdődött régen az aratás?

Mátyás József Médárd Péter-Pál

Milyen volt az aratók élelme?

jó rossz kielégítő kevés

Mit ettek az aratók?

kenyeret csirkét szalonnát sonkát

- 4 A képek alá írd az aratás és cséplés fejlődéséről!

.....
.....
.....

- 5 Húzd alá az igéket Weöres Sándor *Aratás előtt* c. versében!

Méh-raj duruzsol,
fák közt, fű alól,
fürjek dala szól
tó partján.

Sok-száz búzakaiasz
érik, hajlik,
táncol ragyogó
fény karján.

Önálló munka a gyakorláskor
A faekétől a traktorig (88. lap.)

.....
név

1 Tanuld meg jól olvasni a szöveget! Egy sort egy ránézéssel fogj fel! Jegyezd fel az 5 és 6 szótagú szavak számát!

A traktor fáradhatatlanul zakatol a szántáson kora hajnaltól késő estig. Egyetlen ember irányítja az ülésből. Utána öt fényes, fekete barázda csillog

a tavaszi napsugárban. Ha az ember géppel dolgozik, könnyebb a munkája, és jobb termést kap, jobban él. Marad ideje pihenésre, tudása gyarapítására.

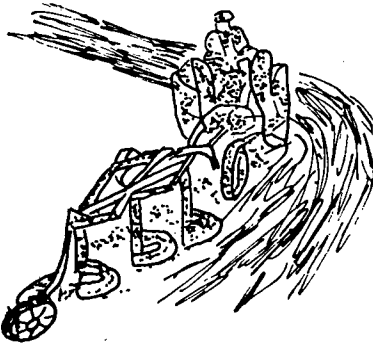
Öt szótagú szó

Hat szótagú szó

2 Olvasd el a szavakat és állapítsd meg a tapasztalt azonos nyelvi jelenséget! Írd le!

csillog	géppel	könnyebb	jobb
jobban	jutott	észrevette	vetették
később	gazdagabb	mélyebbre	állatokat

3 Képzeld el, hogy a szántófield széléről figyeled a traktorvontatású szántást! Írj erről!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4 Húzd alá Rónay György Gépek c. versrészletében a mellékneveket!

A téren gépek állnak, csupa nagy gép,
az egyik zöld, a másik szürke, vagy kék,
vagy piros. Állnak: itt egy arató-
cséplő kombájn, csáp karokkal, mohó
órjás-pók.

Gyakorlatok az összefoglaláshoz
Kincskereső kisködmön

.....
név

- 1 Sok szereplőt ismertél meg a könyv olvasása közben. Jelöld a felsorolt szereplők foglalkozását!

Messzi Gyurka.....

Janó bácsi

Titulász

Küsmödi

Mitetszik

Kese

Bordács

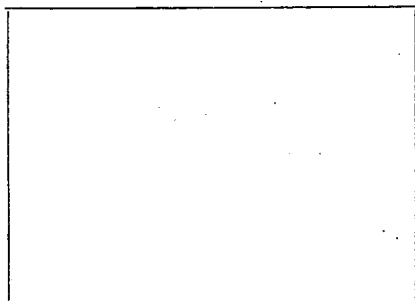
Malvinka

Csorbóka

Cötkény

- 2 A malomvár szélmalom volt. Olvasd el Gergőék házának leírását és rajzold le!

A malomvár szélmalom volt. A gömbölyű vastag falával, a keskeny ablakaival, a félrekapott süvegével egész várformája volt. Kicsit meg volt rogyanva. A megtépázott tető, meg a falak bomladozása jól állt neki. A szelélő lyuk előtt ecetfa állt.

- 3 Melyik részhez tartoznak az idézett sorok? Írd le a megfelelő fejezetek címét!

– A városban Csorbóka úr volt az egyetlen könyvkereskedő. Akkora boltja volt, mint egy kalitka.

.....

– Rátátom a szemem az asszonyra s ahogy a szél meglibbenti a kötőjét, arra gondolok, hogy nini, de olyan kötője van ennek a néninek, mint szülémnek.

.....

– Velem egyidős fiúcska lehetett, lenhajú, búzavirág szemű. Ezt ugyan csak később vettem észre, akkor csak azt láttam, hogy mind a két hóna alatt mankó van a gyermeknek.

.....

Önálló munka a gyakorláskor

Az ünnepekről tanultak

.....
név

1. CSOPORT

A csoporttagok nézzék át a 3. és 4. osztályos olvasókönyveket, énekkönyveket! Állapítsák meg, hogy milyen olvasmányokat, költeményeket és énekeket tanultak a *Nagy Októberi Szocialista Forradalomról*. Készítsék el közösen egy ünnepi megemlékezés műsorát. Minden csoporttag vállaljon egy-két műsorszámot. Válasszanak műsorvezetőt is!

2. CSOPORT

A csoporttagok nézzék át a 3. és 4. osztályos olvasó- és énekkönyveket! Állapítsák meg, hogy milyen olvasmányokat és énekeket tanultak a *Tanácsköztársaság* kikiáltásával, a szociális intézkedésekkel, a munkáshatalom elvesztésével kapcsolatosan. Készítsék el közösen egy ünnepi megemlékezés műsorát. Az egyik olvasmányt feltétlenül dramatizálják!

3. CSOPORT

A csoporttagok nézzék át a 2., 3. és 4. osztályos olvasókönyveket, énekkönyveket. Állapítsák meg, hogy milyen olvasmányokat és énekeket tanultak *házánk felszabadulásával* kapcsolatosan. Készítsék el közösen egy ünnepi megemlékezés műsorát.

Feltétlenül legyen a munkák között egy nagyméretű illusztráció közös elkészítése a lakóhely felszabadításáról.

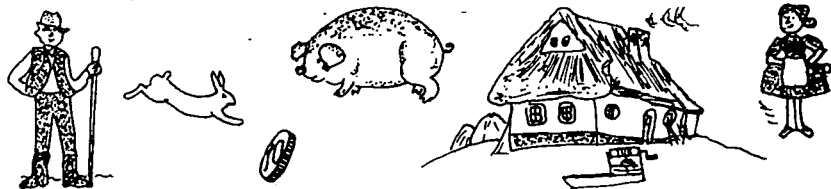
Az osztály minden tanulója töltsse ki a táblázatot a tanult öt ünneppel kapcsolatosan!

S. sz.	Év	Hónap	Nap	Az esemény
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

Önálló szövegalkotás
Egy mese készítése

.....
név

1 Ráismersz-e a rajzokról a mesére? Írd le a címét!

Farasztleány Nyúl pénz disznó ház, gazdaság feleség

2 Alkoss mesét! A mese szereplői legyenek: király, királylány, szegény leány. Feltétlenül legyen szó a mesében a próbáról, ezek megoldásáról és a jutalomról!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3 Készíts egy képet is a meséhez! Röviden magyarázd meg a rajz lényegét!

.....

.....

.....

.....

.....

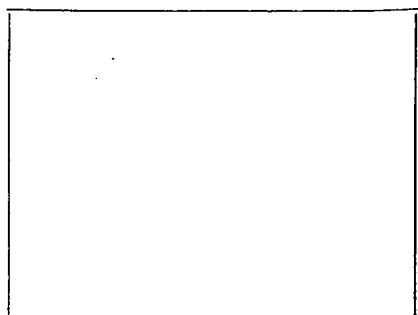
.....

.....

.....

.....

.....

Manipulációs gyakorlat

Rakd össze a szövegrészeket és a vázlatpontokat a képeken megjelölt számjegyek szerint!

A burgonya

×

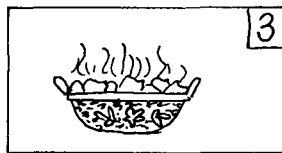
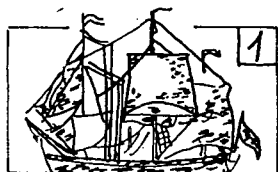
Sokféleképpen hasznosíthatjuk a burgonyát.

×

A burgonya Amerikából került hozzánk.

×

A burgonyát a gumójaért termesztjük.

×

A burgonya majdnem olyan fontos élelmiszer, mint a kenyér. Olyan vidékeken, ahol nem terem meg a búza, pótolja a kenyeret. Még ott is fogyasztják, ahol bőven terem a gabona. Sokféleképpen eszik: sütvé, fővé, liszttel keverve, tészta-ba gyúrva. Nemcsak esszük a burgonyát, keményítőt is készítenek, és szeszt is főznek belőle. Sőt cukrot is állítanak elő keményítőjéből. Háziállataink közül főleg a disznók és a tehenek etetésére használják.

×

A burgonyát nem is olyan régen ismerjük. Kb. négyszáz éve került hozzánk Amerikából. Eleinte csak néhány gumót hoztak magukkal a hajósok. Nagy becsben tartották még akkor, és nem azért termesztették, hogy megegyék, hanem kertbe ültették, mint ritka és értékes növényt.

×

A burgonyát földalatti gumójaért termesztik. Ha a gumót elültetjük, a rajta látható rügyecskékből új növény fejlődik. A burgonya egész nyáron át virágozik. Virágjából sötétzöld, mérges bogyó fejlődik. Ezért a kártevő rovarok nem is igen bántják, csak a burgonyabogár. A burgonyanövény szára ősszel elsárad. Ebből tudják, hogy a gumók megértek. Ekkor géppel kiszedik a földből.

Év eleji felmérés

Móra Ferenc: A századik könyv

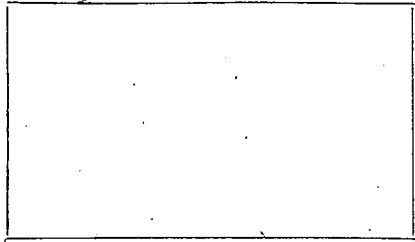
név

1	Olvasd el magadban a szöveget! A mondatokba illő szavakat mindig húzd alá! Egy perces olvasás után húzz álló vonalkát!	
1	Mikor kisdéak koromban az első bizonyítványt hazavittem, az édesapám örömeiben olyan barackot nyomott a fejemre, hogy csak úgy ropogott: ugrándozott. szaladgált.	20 22 10
	– Ember vagy a talpadon – mondta hozzá –, most már megérdemled, hogy megmutassam a szobámat. pincémet. könyvtáramat.	14 9 10
2	Azzal megfogta a kezemet és bevezetett a tiszta szobába. Jártam én már ott máskor is, de sosem láttam a könyvtárt. Most is hiába nézelődtem utána, híre se volt ott a tűzhelynek. fogasnak. / könyvespolcnak.	22 19 13 10
	– Szegény szántóvetőnek gerendán a könyvtára – okosított fel édesapám, a székre állva leszedegette a könyveket a mestergerendáról. Volt ott könyv jó nyalábbal ócskább, vékonyabb, vastagabb, cifrább szegényebb. keményebb. puhább.	19 24 1 17 8
3	– Válassz egyet magadnak – biztatott édesapám –, de csak okosan azzal a kis ésszel. Bíz én nem okosan választottam. Azt kaptam föl, amelyiknek legszebb volt a táblája. Csupa virág, meg csupa pillangó. Valami virágkereskedésnek az árjegyzéke volt. van. lesz.	18 20 20 17 3
	– No ezt szépen kiválasztottad – nevetett édesapám. – Meglátom, mire mégy vele.	18 6
4	Megbirkóztam én azzal is, ha egy hónapig tartott is. De akkorra olyan virágtudós lettem, hogy apámuram elbámult bele. – Ezt már szeretem – veregette meg a vállamat. – Jóravaló méhecske a gyim-gyomban is megtalálja a vizet. követ. mézet.	20 18 19 12 6
	Egy perc alatt olvasott szóttagok száma <input type="text"/>	395

Az elért pontok száma

4 + 6 = 10
+ =

2 Tervezd meg, rajzold meg annak a könyvnek a címlapját, amelyet a kisdeák kiválasztott! Írd le a könyv címét! Húzd alá az olvasmányban azt a mondatot, amely irányított a fedőlap tervezésében!

Cím:

15	
----	--

3 Írj egy-egy mondatot a gerenda és a nyaláb szavakkal!

.....
.....

20	
----	--

4 Nagy költőnk Szabó Lőrinc írja a következő verssorokat. Magyarázd meg, hogy mi készítette őt e sorok leírására!

Gyült már saját könyvtáram is. Előbb
fióknyi volt, majd az asztalra nőtt,
szétaradt a polcokra kérekedett.
Könyvre költöttem minden pénzemet.

.....
.....
.....
.....

25	
----	--

5 Adj címet az olvasmánynak! Készítsd el a négy szövegrész vázlatpontját!

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

30	
----	--

Az elért pontok száma összesen

100	
-----	--

Osztályzat a pontok alapján

--	--